

Toespraak Gerdi Verbeet

Nationale Holocaust Herdenking
Amsterdam, 31 januari 2016

Geachte aanwezigen, dames en heren,

De Tweede Wereldoorlog ligt alweer een hele tijd achter ons, inmiddels 71 jaar. Toch zijn er in Nederland nog zo'n miljoen mensen die de oorlog zelf hebben meegemaakt. Onder hen zijn ook Joden, Roma en Sinti die de Holocaust hebben overleefd. Daarnaast zijn er heel veel mensen die zelf de oorlog niet hebben beleefd, maar wel nog steeds te maken hebben met de gevolgen van deze afschuwelijke tijd. Velen onder u.

Wat fijn om u allen weer te zien. En dank u wel voor uw uitnodiging om vandaag te mogen spreken tijdens de nazit van deze Nationale Holocaust Herdenking. Het is voor mij de tweede keer. Vorige keer, in 2008, sprak ik in de Rai als voorzitter van de Tweede Kamer. En nu als nieuwe voorzitter van het Nationaal Comité 4 en 5 mei.

Elke herdenking is verschillend. Gezamenlijk dragen alle herdenkingen en vieringen bij aan de cultuur van ons land. Dit is hoe we omgaan met ons verleden.

Dat we de Tweede Wereldoorlog in al z'n facetten niet mogen vergeten, lijkt me duidelijk. Want door de geschiedenis en de slachtoffers van de oorlog te gedenken, realiseren we ons wat vrijheid en democratie betekenen en welke offers zij soms vragen. Juist ook in deze tijd. We hoeven maar het nieuws te volgen op radio en televisie om te zien welke

verschrikkingen oorlogen en conflicten met zich meebrengen. En wat dit persoonlijk met mensen doet. Dat laat niemand koud.

Voor veel mensen die de Tweede Wereldoorlog hebben meegemaakt, roepen deze beelden herinneringen op. Herinneringen aan onderdrukking, geweld, machteloosheid, onveiligheid. Voor veel mensen is de Tweede Wereldoorlog in hun hoofden en harten nog dagelijks aanwezig.

Nu de generatie die de oorlog zelf bewust heeft meegemaakt kleiner wordt, wordt het vertellen van verhalen steeds belangrijker. Want deze verhalen leren ons over wat het betekent om in oorlog te zijn of in een conflict. En het leert ons om te weten dat het niet vanzelfsprekend is dat we nu in vrijheid kunnen leven.

De verhalen van de oorlog moeten we daarom blijven vertellen. Van vader op zoon, van oma op kleindochter. Vaker het tweede dan het eerste overigens. De eerste generatie sprak meestal niet over de eigen verschrikkelijke ervaringen. Te pijnlijk. Ze wilden verder zonder om te zien. Maar bij de kleinkinderen lukt het wel. Mijn lieve vrienden Lidy en les Tropp spraken nooit met hun kinderen, maar met hun kleinkinderen lukt het wel. De kleinkinderen vragen ernaar. Door deze verhalen te vertellen, eren we de verloren geliefden en geven we de nieuwe generatie mee hoe kwetsbaar en kostbaar onze vrijheid is.

Zelf ben ik een kind van na de oorlog. Ik heb veel geleerd van de verhalen die mijn ouders en grootouders vertelden. Over de armoede van de crisisjaren. Over de angst tijdens de bombardementen. Over het verdriet om verloren vrienden. Over de machteloosheid die zij voelden bij de vervolging van Joden. Over burens en kennissen die NSB-ers bleken.

Mijn broer en ik konden ademloos naar deze verhalen luisteren. De verhalen van mijn familie zijn ook mijn verhalen geworden. Ik ben dankbaar dat ik ze ken. Ze hebben mij gemaakt tot de mens die ik nu ben.

We hebben als Nationaal Comité onderzoek laten doen naar vrijheid en onvrijheid door de generaties heen. Meer dan driekwart van de mensen in Nederland neemt twee minuten stilte in acht op 4 mei tijdens Dodenherdenking. En ongeveer een kwart van de mensen vlagt op 4 en 5 mei. Op 5 mei zijn er veel bevrijdingsfestivals. Ze worden veelal bezocht door jonge mensen die komen om te feesten. Toch blijkt uit het onderzoek, dat meer dan 70 procent van de bezoekers tijdens het festival één of meer inhoudelijke activiteiten bezoekt over de vrijheid. Dat vind ik een mooie uitkomst. Ditzelfde onderzoek laat zien dat deelname aan 4 en 5 mei onder inwoners met een niet-Nederlandse achtergrond vooral afhangt van eerdere bekendheid met nationale rituelen. Ook Nederlands taalgebruik speelt een rol: frequenter gebruik van de Nederlandse taal in de thuisomgeving hangt samen met frequentere deelname aan 4 en 5 mei.

Uit het onderzoek blijkt ook dat herdenken om zo te zeggen overdraagbaar is. Als ouders meer praten over de oorlogservaringen zorgt dit voor een hogere deelname bij hun kinderen aan herdenkingen. Dus hoe meer kinderen horen over de oorlogservaringen van hun ouders en familieleden, hoe vaker zij actief herdenken.

Niet alleen door erover te praten wordt mensen geleerd deel te nemen aan herdenkingen. Als ouders zelf bij herdenkingen aanwezig zijn, heeft dit een blijvende invloed op de deelname aan herdenkingen door de kinderen. Ook dit blijkt uit het onderzoek.

Verder blijkt uit het onderzoek dat je herdenken niet verleert. Dus als mensen in het verleden hebben geleerd om deel te nemen aan nationale herdenkingen, dan blijven ze dat ook doen.

Ik herken mijn persoonlijke situatie ook in deze uitkomsten. Zelf neem ik mijn kleinkinderen mee als ze daar oud genoeg voor zijn. Ik ben met ze naar Vught geweest en naar Amersfoort. Dat zijn goede gelegenheden om het over de oorlog te hebben en stil te staan bij onze vrijheid. Daar moet je niet al te jong mee beginnen, maar zo aan het eind van de basisschoolperiode. Ik merk dat dit echt indruk maakt.

De verhalen van mijn ouders en grootouders geef ik op die manier weer door. En uit het onderzoek weten we nu ook dat dit blijvend effect heeft op de manier waarop jongeren nadenken over de oorlog. En of ze meedoen aan herdenkingen van de slachtoffers van de Holocaust zoals die van vandaag bij het prachtige monument van Jan Wolkers in het Wertheimpark. Een herdenking die altijd uitmondt in de oproep “Nooit meer Auschwitz”. Waarbij Auschwitz vanzelfsprekend ook staat voor al die andere plaatsen waar Joden, Roma en Sinti op gruwelijke wijze zijn vermoord.

Het Auschwitz Comité ondersteunt het doorgeven van de verhalen over de oorlog. Over de onderduik, over de concentratiekampen, maar vooral over al die mensen die het niet hebben overleefd. De mensen die zijn vermoord of gestorven aan de ontberingen. Zij mogen nooit vergeten worden. We moeten hen eren door hun namen te blijven noemen.

Dat brengt mij bij het Holocaust Namenmonument. Ik vind dat een prachtig initiatief. In 2004 heb ik deelgenomen aan de reis naar Polen die

het Auschwitz Comité al vele jaren organiseert. In ieder kamp werd een plechtigheid georganiseerd, waarbij mijn reisgenoten de namen noemden van hun vermoorde familieleden en vrienden. Daar heb ik met eigen ogen gezien wat het met mensen doet als de namen van familieleden en vrienden worden uitgesproken. Ik heb gezien en gevoeld welke emotie er dan bij hen naar buiten komt. Hoe belangrijk het is dat er dan mensen zijn met wie zij die ervaring kunnen delen. Die beelden zijn mij altijd bijgebleven.

En na ieder bezoek waren er gelukkig Jacques en Loes (Grishaver), die ervoor zorgden dat je na zo'n ervaring weer even tot jezelf kon komen. Daar hielpen twee geheime recepten bij: drop en wodka!

Daarom vind ik het zo belangrijk dat er ook een Namenmonument komt in Amsterdam. We geven dan eindelijk de 102.000 slachtoffers van de Holocaust met naam en toenaam een eigen tastbare plek. Een plaats in onze hoofdstad, in Amsterdam, waar de meeste slachtoffers vandaan kwamen. Waar hun namen blijven voortbestaan. Een plaats waar we hen eer kunnen bewijzen. Een plaats om te rouwen. Een plaats in het publieke domein zodat we voortdurend worden herinnerd aan die grote schande van de Holocaust die we nooit mogen vergeten.

Het Holocaust namenmonument wordt ontworpen door Daniel Libeskind, van Pools-Amerikaanse afkomst. Hij heeft ook het indrukwekkende 9-11 monument in New York ontworpen. Ook in New York staan de namen van slachtoffers gekerfd in de balustrade van het monument. Nabestaanden komen er samen, raken de naam van hun geliefde aan en leggen soms een bloem. Toeristen zijn onder de indruk en luisteren

stil naar het verhaal van deze grote ramp. Ik hoop dat het Namenmonument er snel komt. Het heeft lang genoeg geduurd.

Wat ook lang heeft geduurd is een duidelijke verwijzing naar de Holocaust bij de herdenking op de Dam. De tekst hiervan is in 2015 aangepast. We zeggen nu dat we een krans leggen 'voor de meer dan 100.000 Joden, Roma en Sinti die werden geïsoleerd, gedeporteerd, vermoord in concentratie- en vernietigingskampen om wie zij waren'. Dat is van groot belang, juist omdat we er helaas niet meer zeker van kunnen zijn dat alle jonge mensen voldoende weten van deze zwarte bladzijde in onze geschiedenis.

Herdenkingen zijn collectieve rituelen. Ze dragen bij aan nationale verbondenheid. Het Nationaal Comité wil graag organisaties van dienst zijn bij de organisatie van herdenkingen, zoals we ook het Auschwitz Comité bij deze herdenking in praktische zin ondersteunen. En we willen graag met onze samenwerkingspartners in gesprek blijven over hoe we 71 jaar na de oorlog blijvend betekenis kunnen geven aan herdenken. Niet alleen op 4 mei op de Dam. Maar bij herdenkingen in het hele land, zoals bijvoorbeeld vandaag tijdens de Holocaust herdenking in het Wertheimpark. Wij hopen dat ook u uw verhalen wilt blijven delen. Uit eerbied voor de slachtoffers en in het belang van de vrede, de vrijheid en de democratie.

Ik dank u voor uw aandacht.